

Profilaktyka trudnych sytuacji w procesie uczenia

Pracę nauczyciela akademickiego determinują dziś intensywne zmiany społeczne, sytuacja na rynku zatrudnienia studentów, sytuacja finansowa uczelni. Student jest coraz bardziej klientem, który pojawia się na uczelni ze swoimi nadziejami, trudnościami i wymaganiami. Sposób komunikacji (telefony komórkowe, internet, media społecznościowe) kształtuje charakter relacji interpersonalnych i sposoby rozwiązywania problemów przez młodzież, kształtuje ich postawy. Rzeczywistość jest raczej nieprzewidywalna, towarzyszą zmianom społecznym dezorientacja, często brak oparcia w rodzinie pochodzenia, nie sprzyjają pokonywaniu trudności i kryzysów osobistych. W obecności lęku wzrasta oczekiwanie osiągania szybkich efektów, mierzonych karierą i wynagrodzeniem, bardziej niż wiedzą czy kompetencjami. To zagubienie powoduje, że studenci, a przynajmniej część z nich – na co wskazują badania - coraz częściej poszukują jednak dla siebie wsparcia i pomocy w planowaniu własnej kariery.

Ustalanie i korygowanie celów osobistych i karier mogą zapewnić akademickie centra pomocy i promocji, choćby poprzez pełniejszą informację, wsparcie w obliczu potrzeb i obaw związanych z przyszłością i swoimi szansami. Często pomimo tego wsparcia, studentom towarzyszą kryzysy, a te wpływają na proces edukacji i pracę nauczyciela. Rozwiązywanie wielu trudnych okoliczności, jakie mają miejsce w tym procesie, wymaga więc nieco szerszego spojrzenia na sytuację, w jakiej się znaleźli nauczyciele akademicy, studenci oraz uczelnia.

Podsumowując, trudne sytuacje pojawiające się w procesie nauczania mogą wynikać z następujących źródeł:

- wcześniejszych doświadczeń studentów (osobistych, rodzinnych, edukacyjnych, środowiskowych, zdrowotnych)
- sposobów radzenia sobie z emocjami i świadomości potrzeb, które wpływają na motywację (schematy adaptacyjne, sposoby radzenia sobie z trudnymi sytuacjami, sposoby regulacji emocji)
- dynamiki procesów grupowych zachodzących w małych grupach (przyjmowane role, konflikty interpersonalne, sposoby komunikacji, postawy wobec autorytetów)
- postaw nauczycieli (własne doświadczenia w relacjach ze studentami, świadomość zachodzących procesów i własnej roli, kompetencji w sposobach interweniowania)

- organizacji zajęć (dostęp do informacji, możliwości wsparcia, właściwy wybór kierunków)

Na każde z tych źródeł można reagować, działać profilaktycznie, w stronę nie tylko redukcji napięć i rozwiązywania konkretnych problemów, ale również wychodzenia naprzeciw studentom i nauczycielom w budowaniu relacji: uczelnia – wykładowca – student. Poniżej kilka strategii zaradczych z doświadczeń autora (stosowane podczas ćwiczeń, zajęć fakultatywnych)

Przymierze i kontrakt

To co redukuje poziom napięcia i wpływa na poczucie bezpieczeństwa obu stron, obniżając ryzyko sytuacji trudnych, to „przymierze” nauczyciel – student. To rodzaj opartej na kształtowaniu relacji ze studentem wzajemnej umowy dotyczącej celów nauczania i roli nauczyciela w tym procesie. Przymierze zakłada po stronie nauczyciela ustalenie efektów oraz akceptację dla trudności studentów, wsparcie w przekraczaniu ograniczeń, pomoc w realizacji poszczególnych etapów, kierowanie procesem nauczania, jego ewaluację. Przymierze sprawia, że relacja między studentem a nauczycielem jest jasna, student wie, jakie są zweryfikowane cele nauczania, „po co mu one” oraz jakimi metodami do nich można dojść, na co może liczyć ze strony nauczyciela, a na co nie. Do tego dochodzi jasny kontrakt na zasady prowadzenia zajęć, oczekiwane standardy jakościowe dla obu stron jako niezbędny element zrealizowania celu uczenia. Całość tworzy bezpieczne ramy i warunki całego procesu.

Pojawiający się „opór” to zwykle przejaw lęku, a trudne sytuacje są często wynikiem braku pełnej informacji dotyczącej tego, co składa się na proces nauczania. Student nie rozumie, jaki jest cel zajęć, czego nauczyciel od niego wymaga, na co może liczyć. Obok braku pełnej informacji, nie rozumie często języka, którym wykładowca się posługuje. Taka sytuacja może wywoływać napięcie, a tym samym problem z angażowaniem się w proces uczenia, wobec nauczyciela z kolei postawę roszczeniową a czasem złość i sabotowanie zajęć. Przymierze stanowi więc z jednej strony profilaktykę trudnych sytuacji, a z drugiej zawiera elementy budowania motywacji. **Profilaktyką sytuacji trudnych** będzie więc obok przymierza pełna informacja o zajęciach, o ich przebiegu, metodach pracy, oczekiwaniach nauczyciela, sposobach zaliczania, obowiązujących zasadach na zajęciach, wyjątkach w sposobie rozwiązywania jednostkowych problemów.

Przyczyn apatii i obojętności można również szukać w przeszłych doświadczeniach studentów, obawie przed niepowodzeniami lub braku wiary we własne możliwości. Są bowiem wśród uczestników zajęć różne osobowości. W rozwiązywaniu trudnych sytuacji bardzo pomaga osobisty warsztat wykładowcy, kategoryzowanie tych sytuacji, rozumienie przyjmowanych w pracy grupowej „ról” i znajomość technik interweniowania. Ten zakres psychologicznych interwencji ma jeszcze jedną zaletę, przeciwdziała wypaleniu zawodowemu.

Strategie

1. Popracuj nad przymierzem i kontraktem.

Upewnij się, że widzisz problematyczną sytuację rozpoznając również jej przyczyny.

Nie reaguj z osobistych schematów nieadaptacyjnych (*wszyscy oni przeciwko mnie*), lecz z sytuacji „tu i teraz”.

Wykorzystaj asertywne narzędzia interwencji.

dr Ireneusz Kaczmarczyk